

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «АТІМА ЛІМІТЕД» ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ATIMA LIMITED v. UKRAINE)**

(Заява № 56714/11)

РІШЕННЯ
(По суті)

*У текст рішення 24 серпня 2021 року було внесено
зміни відповідно до Правила 81 Регламенту Суду*

Ст. 1 Першого протоколу до Конвенції • Мирне володіння майном •
Незаконне втручання у право власності підприємства-заявника на
акції, придбані в межах програми приватизації

СТРАСБУРГ

20 травня 2021 року

ОСТАТОЧНЕ

20.08.2021

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті
44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Атіма Лімітед» проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Сіофра О'Лірі (*Síofra O'Leary*), Голова,
Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mīts*),
Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),
Йован Ілієвський (*Jovan Ilievski*),
Ладо Чантурія (*Lado Chanturia*),
Арнфінн Бордсен (*Arnfinn Bårdsen*),
Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,

з огляду на:

заяву (№ 56714/11), яку 01 вересня 2011 року подало до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) зареєстроване на Кіпрі товариство з обмеженою відповідальністю «Атіма Лімітед» (далі – підприємство-заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скарги підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції та пунктом 1 статті 6 Конвенції, висунуті у зв'язку з провадженням щодо підприємства «Н.», наведеним у пунктах 8 – 14, а також визнати решту скарг у заяві неприйнятними (у тому числі скарги за тими самими положеннями, висунуті підприємством-заявником 26 квітня 2018 року стосовно позову проти Київської міської ради, наведеного у пунктах 17 і 19, які були визнані неприйнятними у зв'язку із їхнім поданням поза межами передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції шестимісячного строку, оскільки вони були подані лише у 2018 році);

повідомлення від Уряду Кіпру, що він не бажав використовувати своє право брати участь у справі відповідно до пункту 1 статті 36 Конвенції та пункту 1 Правила 44 Регламенту Суду;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 06 квітня 2021 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ВСТУП

1. Справа стосується скарги підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на втручання у його право власності на певні акції підприємства «К.».

ФАКТИ

2. Підприємство-заявника представляли пан В. Бобрик і пан А. Оганесян, юристи, які практикують у м. Київ.

3. Уряд (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, пан І. Ліщина.

4. Факти справи, надані сторонами, можуть бути узагальнені таким чином.

А. Події, що передували справі

5. 08 лютого 2007 року Київська міська рада (далі – Рада) затвердила програму приватизації майна територіальної громади міста Києва (далі – територіальна громада) на 2007 – 2010 роки. 12 липня 2007 року Рада внесла зміни до цієї програми, серед іншого, включивши підприємство «К.» до переліку підприємств, які підлягали продажу. Територіальна громада, інтереси якої представляла Рада, володіла 80% акцій цього підприємства.

6. 29 липня 2009 року за результатами аукціону, організованого підприємством «У.» 21 липня 2009 року, підприємство «Н.» купило у Ради згадані 80% акцій підприємства «К.».

7. 02 липня 2010 року підприємство «Н.» продало частину цих акцій декільком підприємствам, у тому числі підприємству-заявнику. Згідно з договором купівлі-продажу підприємство-заявник отримало право власності на придбані акції з моменту їхнього зарахування на його рахунок у цінних паперах, відкритий в підприємстві «Ф.С.У.», що діяло як підприємство-зберігач; документом, який підтверджував факт переходу прав власності на цінні папери до покупця мала бути виписка з його рахунку у цінних паперах. Того ж дня нотаріус посвідчив цей договір і вніс інформацію про нього до відповідного реєстру. Того ж дня підприємство «Ф.С.У.» видало підприємству-заявнику виписку, яка підтвердила, що придбані нею у підприємства «Н.» акції були зараховані на її рахунок. 10 серпня 2010 року підприємство-заявник сплатило підприємству «Н.» 12 100 000 гривень (близько 1 157 164 євро) в якості оплати придбаних акцій.

В. Позов, поданий прокурором проти підприємства «Н.»

8. У серпні 2010 року заступник Генерального прокурора України (далі – прокурор), діючи в інтересах держави в особі Ради, звернувся до Господарського суду міста Києва (далі – господарський суд) з позовом проти підприємства «Н.», вимагаючи визнати недійсним договір від 29 липня 2009 року, визнати територіальну громаду власником проданих підприємству «Н.» акцій і повернути ці акції територіальній громаді.

9. Підприємство-заявник звернулося до суду з клопотанням про залучення його до провадження як третьої сторони, оскільки воно було власником деяких спірних акцій. Суд залишив без задоволення

клопотання, встановивши, що підприємство-заявник не надало доказів, що воно було власником акцій.

10. 20 жовтня 2010 року суд частково задовольнив позов прокурора, визнавши територіальну громаду власником проданих підприємству «Н.» акцій підприємства «К.». Зокрема, суд посилався на постанову Київського апеляційного господарського суду (далі – апеляційний суд) від 14 жовтня 2010 року (копія якої сторонами надана не була), якою рішення від 12 липня 2007 року у частині щодо приватизації підприємства «К.» було визнано незаконним (див. пункт 5). Стосовно позовної вимоги про визнання недійсним договору від 29 липня 2009 року суд зазначив, що оскільки рішення від 12 липня 2007 року було незаконним, цей договір не породжував жодних правових наслідків, а тому не міг бути визнаний судом недійсним.

11. Підприємство-заявник оскаржило це рішення, зазначивши, що було власником деяких акцій підприємства «К.», і це підтверджувалося наданою підприємством «Ф.С.У» випискою з рахунку. Таким чином, це рішення порушило його майнові права. Крім того, на момент укладення договору від 29 липня 2009 року жодного рішення суду про скасування рішення від 12 липня 2007 року ухвалено не було. Тому підприємство-заявник просило суди відмовити у задоволенні позову прокурора.

12. 16 грудня 2010 року апеляційний суд задовольнив клопотання підприємства-заявника про залучення його до провадження як третьої сторони. 18 січня 2011 року суд залишив без змін вказане рішення про задоволення позову прокурора. Крім того, суд визнав недійсним договір від 29 липня 2009 року. Він встановив, що підприємство «К.» належало до категорії підприємств, які могли бути приватизовані лише з дотриманням встановлених національним законодавством конкретних вимог. Суд постановив, що всупереч таким вимогам до моменту приватизації підприємства не було здійснено оцінки вартості акцій підприємства «К.», і місцеві органи влади не склали та не затвердили висновок про вартість цих акцій. Крім того, аукціон від 21 липня 2009 року організувало підприємство «У.», яке не було ліцензованим учасником фондового ринку, як вимагалось законодавством. Насамкінець, суд встановив, що підприємство-заявник «не надало належних доказів, які б спростували вимоги прокурора».

13. Підприємство-заявник подало касаційну скаргу, зазначивши, що воно було власником деяких спірних акцій, а аукціон 21 липня 2009 року відбувся з дотриманням норм законодавства. Воно також стверджувало, що визнання судом нижчої інстанції територіальної громади власником спірних акцій призвело до позбавлення його права власності на деякі акції, придбані ним у підприємства «Н.». Насамкінець, посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до

Конвенції, підприємство-заявник стверджувало про неможливість позбавлення власності без надання належної компенсації.

14. 02 березня 2011 року Вищий господарський суд України (далі – ВГСУ) залишив без задоволення касаційну скаргу підприємства-заявника. Залишивши без змін постанову від 18 січня 2011 року, він погодився, що аукціон був організований підприємством, яке не було ліцензованим учасником фондового ринку. Таким чином, він дійшов висновку, що договір від 29 липня 2009 року порушив публічний порядок, оскільки був спрямований на незаконне заволодіння майном територіальної громади всупереч встановленій процедурі приватизації.

С. Позов, поданий підприємством-заявником проти Ради з метою отримання відшкодування

15. У жовтні 2013 року підприємство-заявник подало позов проти Ради про стягнення суми, сплаченої за придбання деяких акцій підприємства «К.». Воно зазначило, що звернулося до суду проти Ради, оскільки, *inter alia*, суди, визнавши за позовом прокурора недійсним договір від 29 липня 2009 року, не застосовували реституцію щодо сторін цього договору і не зобов'язали повернути підприємству «Н.» сплачені ним Раді суми. Крім того, суди не визнали недійсним договір від 02 липня 2010 року, а тому були відсутні правові підстави для подання підприємством-заявником позову про відшкодування шкоди до підприємства «Н.». Також під час укладання договорів від 29 липня 2009 року та 02 липня 2010 року підприємством «Н.» не було допущено порушень, які могли б стати підставою для цивільної відповідальності щодо підприємства-заявника.

16. Суди залишили позов без задоволення, а остаточна постанова була ухвалена ВГСУ 20 травня 2015 року. Суди встановили, що: за договором від 29 липня 2009 року Рада отримала гроші від підприємства «Н.», а не від підприємства-заявника; підприємство-заявник не було стороною цього договору і тому не могло вимагати від Ради відшкодування шкоди; підприємство-заявник уклало договір з підприємством «Н.» і сплатило йому кошти, таким чином, підприємство «Н.» було відповідальним за те, що підприємство-заявник не стало власником певних акцій підприємства «К.», а також що незастосування судами під час провадження за позовом прокурора реституції стосовно сторін договору від 29 липня 2009 року не означало, що підприємство-заявник «звільнялося від [обов'язку]» вимагати відшкодування шкоди від підприємства «Н.».

Д. Позов, поданий підприємством-заявником проти Ради щодо визнання його права власності на акції

17. У квітні 2014 року підприємство-заявник подало ще один позов проти Ради, вимагаючи визнання в судовому порядку його права власності на акції, куплені у підприємства «Н». Посилаючись на статті 330, 388 та 658 Цивільного кодексу України 2003 року та Постанову від 29 травня 2013 року (див. пункти 23 – 25 та 27), воно стверджувало, що згідно з договором від 02 липня 2010 року підприємство-заявник було добросовісним набувачем, що цей договір не був визнаний недійсним судами, Рада не прагнула витребувати акції у підприємства-заявника, а рішення суду про таке витребування не було, оскільки ухвалені під час провадження за позовом прокурора рішення стосувалися лише підприємства «Н». Якби Рада вважала, що вона була законним власником куплених підприємством-заявником акцій, вона могла подати віндикаційний позов до нього про їхнє повернення. Оскільки рішення суду з цього питання не було, підприємство-заявник було законним власником відповідних акцій.

18. Насамкінець, підприємство-заявник зазначило, що: 22 листопада 2010 року Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – Комісія) анулювала ліцензію підприємства «Ф.С.У.» на здійснення депозитарної діяльності; 25 січня 2011 року Комісія також анулювала ліцензію підприємства «А.», яке було реєстроутримувачем (підприємство, відповідальне за ведення офіційних записів про право власності на акції у підприємстві) системи реєстру власників акцій і зберігачів підприємства «К.»; 02 березня 2011 року Комісія визнала втраченими відповідні записи вказаної системи реєстру; 06 квітня 2011 року Господарський суд міста Києва розірвав договір між підприємствами «К.» та «А.» і призначив новим реєстроутримувачем підприємство «Ф.»; 10 травня 2011 року підприємства «К.» і «Ф.» підписали акт, згідно з яким перше передало другому останню копію реєстру для відновлення системи реєстру, в якій були зареєстровані власники акцій підприємства «К.»; 13 травня 2011 року Комісія опублікувала інформацію про відновлення зазначеної системи; у незазначену дату підприємство «Ф.С.У.» було реорганізовано з метою створення підприємства «ФСУ» і 12 листопада 2013 року Комісія видала йому ліцензію на здійснення депозитарної діяльності; у незазначену дату підприємство-заявник звернулося до підприємства «ФСУ» із запитом про надання йому виписки з його рахунку у цінних паперах, і останнє надало йому таку виписку, в якій зазначалося, що станом на 20 березня 2014 року підприємство-заявник мало на своєму рахунку спірні акції. Згодом підприємство-заявник зазначило, що згідно з даними зберігача спірні акції були зареєстровані як його акції. З іншого боку, воно також стверджувало, що втратило право власності

на ці акції внаслідок анулювання ліцензії підприємства «Ф.С.У», відновлення реєстру власників акцій іншим реєстроутримувачем і подальшої реєстрації цих акцій як акцій Ради.

19. Суди залишили скаргу без задоволення, а остаточне рішення ухвалив ВГСУ 21 січня 2015 року. Посилаючись на рішення, ухвалені в межах провадження за позовом прокурора, суди встановили, що договір від 29 липня 2009 року вважався нікчемним *ab initio*, підприємство «Н.» не було власником куплених у Ради акцій підприємства «К.» і тому не мало права продавати частину з них підприємству-заявнику за договором від 02 липня 2010 року; таким чином, жодного переходу права власності підприємству-заявнику на спірні акції не було. Стосовно аргументу підприємства-заявника, що воно було добросовісним набувачем акцій, суди послалися на статті 330 та 388 Цивільного кодексу України та дійшли висновку, що оскільки суди визнали недійсним договір від 29 липня 2009 року у рішеннях, ухвалених під час провадження за позовом прокурора, цей договір не спричинив жодних правових наслідків, і підприємство «Н.» незаконно зареєструвало своє право власності на акції, позбавивши цим Раду, законного власника цих акцій, його власності. До того ж згідно зі статтею 658 Цивільного кодексу України підприємство-заявник могло отримати право власності на акції, лише якщо власник цих акцій не мав права на їхнє повернення. Однак зазначеними рішеннями, як стверджувалося, визнавалося право Ради як законного власника на повернення їй акцій. Насамкінець, суди зазначили про невстановлення того, що підприємство-заявник зверталося до нового реєстроутримувача стосовно внесення змін до відновленої системи реєстру власників акцій, останній відмовився це зробити і підприємство-заявник оскаржувало рішення Комісії.

Е. Позов, поданий підприємством «Н.» проти Ради

20. У грудні 2014 року підприємство «Н.» подало позов до Ради про стягнення коштів, сплачених ним за договором від 29 липня 2009 року, та додатково певної суми відсотків. У позовній заяві воно зазначило, що в рішеннях, ухвалених у межах ініційованого проти нього провадження, суди не застосовували реституцію щодо сторін вказаного договору.

21. Суди частково задовольнили позов, а остаточне рішення було ухвалено ВГСУ 14 червня 2017 року. З посиланням на практику Суду вони встановили, що особа, яка помилково отримала від держави майно і згодом була його позбавлена, мала право на компенсацію відшкодування шкоди. Таким чином, суди зобов'язали Раду виплатити підприємству «Н.» суми, сплачені ним за договором від 29 липня 2009 року, та додатково певну суму відсотків.

ВІДПОВІДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ТА ПРАКТИКА

1. Цивільний кодекс України 2003 року

22. Частина перша статті 216 Кодексу передбачає, що недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю.

23. Стаття 330 передбачає, якщо майно відчужене особою, яка не мала на це права, добросовісний набувач цього майна отримує право власності на нього, якщо відповідно до статті 388 майно не може бути витребуване у нього.

24. Частина перша статті 388 стосується віндикаційного позову – вимоги про витребування майна його власником у добросовісного набувача. Вона передбачає, що якщо майно було придбано за відплатним договором в особи, яка не мала права його відчужувати, про що покупець не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно у набувача лише у разі, якщо воно було загублене власником або викрадене у нього, або воно вибуло з володіння власника, не з його волі іншим шляхом.

25. Стаття 658 передбачає, що право продажу товару належить власнику товару. Якщо продавець товару не є його власником, покупець товару набуває право власності на нього лише у випадку, якщо власник не має права вимагати його повернення.

2. Національна практика

26. 06 листопада 2009 року Пленум Верховного Суду України (далі – ВСУ) ухвалив Постанову № 9 про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними. У пункті 10 Постанови зазначено, що частина перша статті 216 Цивільного кодексу України не могла застосовуватися як підстава для позову про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, яке було згодом відчужене третій особі. Не підлягали задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження цього майна, які були укладені після недійсного правочину. У цьому разі майно могло бути витребувано від особи, яка не була стороною недійсного правочину, шляхом подання віндикаційного позову до неї або від добросовісного набувача, з підстав передбачених частиною першою статті 388 Цивільного кодексу України.

27. 29 травня 2013 року Пленум ВГСУ ухвалив Постанову № 11 про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними. У пункті 2.15 Постанови зазначено, що наслідки недійсності правочину підлягали застосуванню лише стосовно його

сторін; тому на особу, яка не була його стороною, не могло бути покладено обов'язок повернення майна, придбаного за цим правочином. У зв'язку із цим не підлягали задоволенню позови власників майна про визнання недійсними наступних правочинів щодо відчуження майна, які були вчинені після правочину, визнаного недійсним. У відповідних випадках майно могло бути витребувано від особи, яка не була стороною недійсного правочину, зокрема від добросовісного набувача з підстав передбачених частиною першою статті 388 Цивільного кодексу України.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ

28. Посилаючись на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, підприємство-заявник скаржилося, що у результаті провадження за позовом прокурора до підприємства «Н.» його позбавили куплених у підприємства «Н.» акцій підприємства «К.» і не надали відшкодування шкоди. Відповідне положення передбачає:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.»

A. Доводи сторін

1. Уряд

29. Уряд стверджував, що оскільки договір від 29 липня 2009 року був нікчемним, підстав для продажу спірних акцій підприємству-заявнику не було. Крім того, він вважав, що ця скарга була неприйнятною у зв'язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту, оскільки підприємство-заявник не подало позов про відшкодування шкоди до підприємства «Н.», з яким воно уклало договір від 02 липня 2010 року (див. пункт 7). Уряд стверджував, що подання такого позову було б ефективним засобом юридичного захисту для підприємства-заявника, оскільки на користь підприємства «Н.» з Ради було стягнуто суми, сплачені ним Раді за договором від 29 липня 2009 року (див. пункти 6 та 21). Уряд також стверджував, що цю справу слід відрізнити від рішення у справі «Максименко та

Герасименко проти України» (*Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine*), заява № 49317/07, пункт 68, від 16 травня 2013 року, в якому Суд встановив, що відповідні заявники не мали у своєму розпорядженні ефективного національного засобу юридичного захисту у зв'язку з неплатоспроможністю підприємства, до якого було подано позов про відшкодування шкоди. Уряд також вважав, що ця справа стосується спору між приватними сторонами: підприємством-заявником і підприємством «Н.». У такому випадку позитивне зобов'язання держави полягало у забезпеченні відповідного правового механізму, який би дозволив потерпілій стороні ефективно захистити свої права. Підприємству-заявнику був доступний такий механізм (можливість подати позов про відшкодування шкоди до підприємства «Н.»), але воно ним не скористалося. Отже, держава виконала свої позитивні зобов'язання і скарга була явно необґрунтованою.

2. Підприємство-заявник

30. Підприємство-заявник заперечило проти аргументу Уряду щодо невичерпання засобів юридичного захисту, посилаючись на практику Суду, згідно з якою після того, як було використано один із кількох засобів юридичного захисту, використання іншого засобу юридичного захисту, який по суті має таке ж завдання, не є обов'язковим (див., наприклад, рішення у справі «Мікаллеф проти Мальти [ВП]» (*Micallef v. Malta*) [GC], заява № 17056/06, пункт 58, ЄСПЛ 2009). Воно також стверджувало, що було позбавлено акцій внаслідок «організованих і скоординованих дій» прокурора, Ради та Комісії, серед іншого, та у результаті свавільних судових рішень, ухвалених за позовом прокурора. Насамкінець, підприємство-заявник вважало, що держава-відповідач порушила статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки національні суди присудили відшкодування шкоди підприємству «Н.» (див. пункт 21), яке таким чином несправедливо збагатилося та було «захищеним» від його позовів, як стверджувалося, у зв'язку із відсутністю правових підстав для подання позову проти цього підприємства і закінченням строку позовної давності у невстановлену дату. Зокрема, підприємство-заявник посилялося на статтю 1212 Цивільного кодексу України, згідно з якою особа, яка набула майно за рахунок іншої особи за відсутності правових підстав, була зобов'язана повернути його цій іншій особі. Однак підприємство-заявник зазначило, що у цій справі відповідна правова підстава все ще існувала, оскільки суди не визнали недійсним договір від 02 липня 2010 року.

В. Оцінка Суду

1. Прийнятність

31. Стосовно заперечень Уряду щодо неприйнятності Суд зауважує, що Уряд вказав на існування у національному законодавстві компенсаційного засобу юридичного захисту щодо підприємства «Н.», підприємства, в якого підприємство-заявник купило спірні акції. Суд визнає, що у спорах між приватними сторонами відповідні положення національного законодавства, як вбачається, забезпечують належний та ефективний засіб юридичного захисту (див., наприклад, рішення у справі «Котов проти Росії» [ВП] (*Kotov v. Russia*) [GC], заява № 54522/00, пункт 113, від 03 квітня 2012 року та ухвалу щодо прийнятності у справі «Каневська проти України» (*Kanevska v. Ukraine*), заява № 73944/11, пункт 45, від 17 листопада 2020 року). Однак з огляду на предмет скарги підприємства-заявника та спосіб здійснення і розвитку провадження у цій справі на національному рівні, це питання не є спором між приватними сторонами. Зокрема, Суд зазначає, що скарга підприємства-заявника, по суті, спрямована проти прокурора та Ради, за дії яких може понести відповідальність держава.

32. Слід зазначити, що до фактичної втрати права власності підприємства-заявника на акції призвів позов, поданий прокурором, який діяв в інтересах держави в особі Ради, під час провадження, в якому було залишено без задоволення первинне клопотання підприємства-заявника про залучення його до провадження як третьої сторони. Той факт, що територіальна громада втратила право власності раніше в результаті продажу акцій підприємства «К.» підприємству «Н.», яке згодом продало деякі з цих акцій підприємству-заявнику, не робить цю справу такою, що стосується спору суто між приватними сторонами (див., *mutatis mutandis*, рішення у справах «Дзірніс проти Латвії» (*Dzirnis v. Latvia*), заява № 25082/05, пункт 55, від 26 січня 2017 року та «Тітова та інші проти Росії» [Комітет] (*Titova and Others v. Russia*) [Committee], заява № 4919/16 та 2 інших, пункт 22, від 15 травня 2018 року). Таким чином, за особливих обставин цієї справи доводи Уряду, що, не подавши позов про відшкодування шкоди до підприємства «Н.», підприємство-заявник не вичерпало національні засоби юридичного захисту, слід відхилити. Однак стосовно можливості подання такого позову Суд зазначає, що будь-яка шкода, яку заявник може відшкодувати, може бути взята до уваги для цілей розрахунку матеріальної шкоди за статтею 41 Конвенції (див., наприклад, рішення у справах «Гладишева проти Росії» (*Gladysheva v. Russia*), заява № 7097/10, пункти 60 – 62, від 06 грудня 2011 року та «Фонд «Батьківська турбота» проти України» (*Batkivska Turbota*

Foundation v. Ukraine), заява № 5876/15, пункт 47, від 09 жовтня 2018 року).

33. Насамкінець, Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

2. Суть

34. Насамперед Суд вважає, що акції, придбані підприємством-заявником у підприємства «Н.», становили його «майно» у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції; Уряд не оскаржував цього. Дійсно, національні суди не зазначили, і це не було очевидно інакше, що підприємство-заявник не було добросовісним набувачем цих акцій. Воно купило ці акції у підприємства «Н.», яке, у свою чергу, купило їх – вочевидь, також як добросовісний набувач – у Ради на підставі рішення останньої про приватизацію підприємства «К.». На момент придбання акцій підприємством-заявником рішення суду про визнання приватизації незаконною не було. Крім того, договір від 02 липня 2010 року, який того ж дня був посвідчений і внесений до відповідного реєстру нотаріусом, передбачав, що право власності на акції перейде підприємству-заявнику, коли акції будуть зараховані на його рахунок, відкритий підприємством-зберігачем. Це відбулося того ж дня, і зберігач видав підприємству-заявнику виписку з рахунку, яка згідно із зазначеним договором була документом, що підтверджував його право власності на акції.

35. Суд також вважає, що судові рішення, ухвалені в межах провадження за позовом прокурора *de facto* призводять до втручання у майно підприємства-заявника. Хоча прокурор подав свій позов лише проти підприємства «Н.», а національні суди не вирішували питання стосовно права власності підприємства-заявника у своїх рішеннях, на момент подання прокурором позову підприємство «Н.» вже продало частину акцій підприємству-заявнику, і, як було встановлено раніше, ці акції вже були його «майном».

36. Справді, визнання національними судами недійсним договору від 29 липня 2009 року, укладеного між Радою та підприємством «Н.», з точки зору національного законодавства та практики (див. пункти 22 – 27) автоматично не означало, що підприємство-заявник *de jure* втратило спірні акції, враховуючи, що прокурор не подав віндикаційного позову і такий позов не був задоволений судами. Однак Суд вважає, що спосіб, в який національні суди розглядали справу підприємства-заявника, по суті означав, що вони вочевидь вважали, що скасування зазначеного договору також мало юридичні та фактичні наслідки для права власності підприємства-заявника на спірні акції. Дійсно, суди визнали територіальну громаду власником

акцій, проданих підприємству «Н.» за вказаним договором, опосередковано включивши акції, продані підприємством «Н.» підприємству-заявнику, незважаючи на аргументи останнього, що воно було власником цих акцій, і визнання судами власником спірних акцій територіальної громади призвело до позбавлення його права власності на них.

37. Така оцінка національних судів, які розглядали питання права власності підприємства-заявника на спірні акції під час провадження за позовом прокурора, була підтримана в ухвалених судами рішеннях за позовом підприємства-заявника до Ради стосовно визнання його права власності на спірні акції. Таким чином, посиляючись на рішення, ухвалені в межах провадження за позовом прокурора, суди встановили, що, оскільки договір від 29 липня 2009 року був нікчемним *ab initio*, підприємство «Н.» не було власником акцій підприємства «К.», які воно купило у Ради, і не мало права продавати частину з них підприємству-заявнику за договором від 02 липня 2010 року; жодного переходу права власності підприємству-заявнику на спірні акції не було (див. пункт 19). Хоча Суд не може оцінювати рішення, ухвалені за позовом підприємства-заявника до Ради, оскільки скарги підприємства-заявника на них були визнані Судом неприйнятними, як подані поза встановленим строком (див. преамбулу), це не заважає враховувати ці рішення для цілей його аналізу скарги, яка розглядається (див., *mutatis mutandis*, «Штейн проти Росії» (*Shteyn (Stein) v. Russia*), заява № 23691/06, пункт 91, від 18 червня 2009 року).

38. Суд також вказує на твердження Уряду про відсутність підстав для продажу спірних акцій підприємству-заявнику у зв'язку з тим, що договір від 29 липня 2009 року був недійсним (див. пункт 29). Іншими словами, Уряд також, як вбачається, припускає, погоджуючись з оцінкою національних судів, що провадження за позовом прокурора, яке призвело до визнання договору від 29 липня 2009 року недійсним, прямо вплинуло на право власності підприємства-заявника на акції.

39. Насамкінець, Суд зазначає, що, як було вказано у доводах підприємства-заявника під час провадження проти Ради на національному рівні (див. пункт 18), 22 листопада 2010 року Комісія анулювала ліцензію підприємства «Ф.С.У», в якому підприємство-заявник мало рахунок у цінних паперах, на якому зберігалися спірні акції. Це сталося через декілька місяців після подання прокурором позову проти підприємства «Н.». Згодом відбулася низка інших подій, зокрема, анулювання Комісією ліцензії колишнього реєстроутримувача (підприємства «А.»), повідомлення про втрату підприємством «К.» системи реєстру власників акцій і зберігачів, а також відновлення цієї системи новим реєстроутримувачем, підприємством «Ф.» (там само). Хоча згідно з доводами підприємства-

заявника на національному рівні новостворене підприємство-зберігач «ФСУ» надало йому виписку, в якій зазначалося, що станом на 20 березня 2014 року у нього на рахунку були спірні акції, не виникає сумнівів, що відновлення системи реєстру власників акцій підприємства «К.» іншим реєстроутримувачем, який зареєстрував спірні акції як акції Ради, означало, що заявник *de facto* втратив право власності на спірні акції. Дійсно, як зазначили національні суди (див. пункт 19), підприємство-заявник не зверталось до нового реєстроутимувача щодо внесення змін до відновленої системи реєстру власників акцій підприємства «К.» і не оскаржувало вказані рішення Комісії. Однак, на думку Суду, після ухвалення судових рішень в провадженні за позовом прокурора, в результаті чого Рада була визнана єдиним власником акцій підприємства «К.», таке оскарження не мало б шансів на успіх.

40. З огляду на наведені міркування Суд доходить висновку, що рішення національних судів, ухвалені за позовом прокурора до підприємства «Н.», та під час провадження, в якому підприємству-заявнику було відмовлено у наданні статусу третьої сторони у суді першої інстанції, *de facto* становили втручання у право власності підприємства-заявника на спірні акції.

41. Суд також вказує, що, як зауважувалося, у згаданих рішеннях суди не вирішували питання стосовно права власності підприємства-заявника. Тому незрозуміло, чи мало місце втручання у власність підприємства-заявника у формі *de facto* «позбавлення» або контролю за користуванням майном у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Рисовський проти України» (*Rysovskyu v. Ukraine*), заява № 29979/04, пункт 68, від 20 жовтня 2011 року). У будь-якому випадку, незалежно від того, чи становило відповідне втручання «позбавлення» чи контроль за користуванням майном, у цьому контексті застосовуються ті самі принципи, оскільки друге та третє правила статті 1 Першого протоколу до Конвенції слід тлумачити з урахуванням принципу, наведеного в першому правилі цього положення (див., наприклад, рішення у справі «Скордіно проти Італії (№ 1)» [ВП] (*Scordino v. Italy (no. 1)*) [GC], заява № 36813/97, пункт 78, ЄСПЛ 2006-V). Зокрема, щоб відповідати Конвенції, цей захід мав бути законним, здійснюватися в інтересах суспільства і таким чином, аби забезпечити справедливий баланс між суспільними інтересами та інтересами заявника (там само; див. також рішення у справі «Кривенький проти України» (*Kryvenkyu v. Ukraine*), заява № 43768/07, пункт 42, від 16 лютого 2017 року).

42. Стосовно питання законності Суд зазначає, що, посилаючись на національне законодавство, суди обґрунтовували визнання недійсним права власності підприємства «Н.» на акції (зокрема, підприємство «К.» було приватизоване, а згодом його акції були продані з

порушенням вимог національного законодавства). Тоді як таке обґрунтування могло виправдовувати втручання у право власності підприємства «Н.», підстав для втручання в право власності підприємства-заявника, третьої особи та добросовісного набувача, якій підприємство «Н.» перепродало частину акцій, не було. Зокрема, у постанові від 18 січня 2011 року апеляційний суд обмежився коротким і розмитим коментарем, що підприємство-заявник «не надало належних доказів, які б спростували вимоги прокурора» (див. пункт 12). Вбачається, що цей коментар стосувався суті позову прокурора до підприємства «Н.» про визнання недійсним продажу акцій підприємства «К.» підприємству «Н.», а не права власності самого підприємства-заявника на деякі з цих акцій, щодо яких прокурор взагалі не пред'являв вимог. Дійсно, апеляційний суд прямо не вказав про наслідки для права власності підприємства-заявника. На думку Суду, така ситуація склалася, оскільки прокурор подав свій позов виключно проти підприємства «Н.», не вказавши також підприємство-заявника (віндикаційний позов), яке вже купило частину акцій.

43. У зв'язку з цим Суд зазначає, що, як впливає з тлумачення національними судами вищих інстанцій національного законодавства (див. пункти 22 – 27 та 36), витребування акцій від підприємства-заявника, добросовісного набувача, якому були перепродані акції, могло бути можливим лише шляхом подання проти нього віндикаційного позову на підставі частини першої статті 388 Цивільного кодексу України. Таким чином, згідно з національним законодавством останнє положення могло бути єдиною правовою підставою для позбавлення підприємства-заявника його власності. Однак у цій справі проти підприємства-заявника такого позову подано не було. У результаті суди, вочевидь, не могли ухвалити рішення щодо прав власності підприємства-заявника та застосувати вказане положення *proprio motu*, тобто за відсутності такої вимоги прокурора до підприємства-заявника. У такому випадку Суд не розуміє, як суди, – зіткнувшись з тим, що до моменту розгляду позову прокурора підприємство-заявник вже купило деякі спірні акції, і, хоча із запізненням, задовольнивши клопотання підприємства-заявника про його залучення до провадження як третьої сторони, – змогли повністю проігнорувати цей факт і постійне посилення на нього підприємства-заявника, й продовжили розгляд позову по суті, так ніби права підприємства-заявника взагалі не зачіпалися. На думку Суду, у згаданому коментарі апеляційного суду щодо підприємства-заявника не вказувалося зрозумілих правових підстав для непрямого, але чіткого втручання у право власності останнього. ВГСУ також не навів пояснення стосовно прав підприємства-заявника.

44. З огляду на наведене та, враховуючи, зокрема, що рішення національних судів, які вплинули на право власності підприємства-

заявника, не містили правових підстав для втручання у це право, Суд вважає, що таке втручання не було законним у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

45. Зазначених міркувань достатньо для висновку Суду, що за конкретних обставин цієї справи було порушено вказане положення.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

46. Підприємство-заявник також скаржилося за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо провадження за позовом прокурора. Відповідне положення передбачає:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ..., який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

47. Посилаючись на свої доводи за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, Уряд вважав цю скаргу явно необґрунтованою.

48. З огляду на свої висновки за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Суд вважає, що він уже розглянув основне юридичне питання, порушене у цій заяві, і немає потреби у винесенні окремого рішення щодо прийнятності та суті скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції (див., наприклад, рішення у справі «Центр юридичних ресурсів в інтересах Валентина Кимпеану проти Румунії» [ВП] (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romania*) [GC], заява № 47848/08, пункт 156, ЄСПЛ 2014).

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

49. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

50. Стосовно матеріальної шкоди підприємство-заявник вимагало 12 100 000 українських гривень (далі – грн), що становило вартість акцій, куплених ним за договором від 02 липня 2010 року. Згідно з твердженнями підприємства-заявника на момент укладення вказаного договору ця сума дорівнювала 1 187 439 євро. Воно також вимагало сплату відсотків на цю суму за період з 18 січня 2011 року (дата ухвалення постанови від 18 січня 2011 року; див. пункт 12) до серпня 2019 року, що загалом становило 40 602,79 євро. Підприємство-заявник обраховувало суму відсотків на підставі середньомісячної

Лондонської міжбанківської ставки (LIBOR) у 2011-2019 роках і надало інформацію про щомісячні відсоткові ставки за вказаний період та відповідні суми. Насамкінець, воно вимагало 2 374 878 євро «за порушення його прав, гарантованих пунктом 1 статті 6 Конвенції».

51. Уряд повторив, що підприємство-заявник придбало акції підприємства «К.» у підприємства «Н.» за договором від 02 липня 2010 року та сплатило кошти останньому. Воно не зверталося до національних судів з позовом до підприємства «Н.» про стягнення сплачених за вказаним договором коштів. Стосовно суми відсотків, яка вимагалася, Уряд стверджував про відсутність причинно-наслідкового зв'язку між стверджуваним порушенням і сумою, яка вимагалася. Насамкінець, Уряд доводив, що вимога у зв'язку зі стверджуваним порушенням статті 6 Конвенції була повністю необґрунтованою. Тому він запропонував Суду відхилити вимоги підприємства-заявника.

52. Суд зазначає, що у цій справі він встановив порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з незаконністю втручання у право власності підприємства-заявника. Хоча він відхилив довід Уряду про невичерпання національних засобів юридичного захисту у зв'язку з наявністю у підприємства-заявника можливості подати позов проти підприємства «Н.», така дія на національному рівні мала б значення для оцінки завданої шкоди для цілей статті 41 Конвенції (див. пункт 31). Іншими словами, відхилення заперечення про невичерпання засобів юридичного захисту за конкретних обставин цієї справи не означає, що на національному рівні не існувало компенсаційного засобу у зв'язку із зазначеною матеріальною шкодою.

53. Суд також зазначає, що у зауваженнях стосовно вичерпання національних засобів юридичного захисту для цілей скарги підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції сторони не дійшли спільної думки, чи мало підприємство-заявник можливість подати позов про відшкодування шкоди до підприємства «Н.» (див. пункти 29 і 30). Суд також зазначає, що під час розгляду позову підприємства-заявника до Ради національні суди вказали про існування такої можливості, тим не менш, не зазначивши правових підстав, на яких підприємство-заявник могло б це зробити (див. пункт 16). Крім того, з тверджень сторін незрозуміло, чи має підприємство-заявник досі таку можливість, чи матиме з огляду на рішення Суду щодо суті, і, якщо ні, чи для цілей статті 41 Конвенції має враховуватися, що така можливість існувала раніше, але не використовувалося підприємством-заявником. З огляду на це Суд вважає, що питання про матеріальну шкоду, якщо така була зазнана внаслідок встановленого за конкретних обставин справи порушення, ще не готове до вирішення (див. для порівняння та в якості протилежного прикладу рішення у справі «ТОВ «БУШБМ-ПЛЮС» проти України» [Комітет] (*BUSHBM-PLYUS, TOV v. Ukraine*))

[Committee], заява № 20880/07, пункт 45, від 06 червня 2019 року, в якому Суд встановив відсутність у підприємства-заявника можливості отримати відшкодування на національному рівні, і тому присудив йому відшкодування матеріальної шкоди). Отже, його слід відкласти, щоб надати сторонам можливість подати письмові зауваження з цього питання та поінформувати Суд про досягнення сторонами будь-якої угоди щодо цього (пункти 1 і 4 Правила 75 Регламенту Суду).

54. Стосовно вимог підприємства-заявника про відшкодування шкоди, пов'язаної зі статтею 6 Конвенції, Суд зазначає, що він встановив відсутність необхідності розглядати відповідну скаргу. Тому він нічого не присуджує у зв'язку з цим.

С. Судові та інші витрати

55. Вимог за цим пунктом подано не було, тому жодної суми відшкодування не присуджується.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятною скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;
2. *Постановляє*, що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції;
3. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції;
4. *Постановляє*, що в частині щодо відшкодування матеріальної шкоди внаслідок встановленого порушення питання справедливої сатисфакції не готове для вирішення, а тому:
 - (а) відкладає розгляд цього питання;
 - (б) закликає Уряд і підприємство-заявника упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції¹, надати свої письмові зауваження з цього питання та, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, якої вони можуть досягти;
 - (с) відкладає подальший розгляд цього питання та делегує Голові палати повноваження вирішити його за необхідності;

¹ Виправлено 24 серпня 2021 року: додано «з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції»

РІШЕННЯ (ЩОДО СУТІ) У СПРАВІ «АТІМА ЛІМІТЕД» ПРОТИ УКРАЇНИ»

5. *Відхиляє* решту вимог підприємства-заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 20 травня 2021 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(*Victor Soloveytschik*)
Секретар

Сіюфра О'Лірі
(*Siofra O'Leary*)
Голова